

Tips voor het schoonmaken van platen

Voor het schoonmaken van platen is de in de jaren zeventig veelvuldig verkochte 'Disco Antistat' een goed apparaat. Op rommelmarkten kan dit handig accessoire voor de discofiel nog wel voor enkele euros worden aangeschaft, het apparaat is echter ook weer nieuw verkrijgbaar. Niet meer in het voor de genoemde periode zo typerend bruin of oranje maar in stemmig zwart. Tonar in Amersfoort importeert 'm, maar zij verkopen niet aan particulieren. Voor €17,- kan Audio Archeologie 'm leveren. Feitelijk is de 'Disco Antistat' niet meer dan een langwerpige bak, waarin (met afgedekt label) een plaat - in vloeistof - kan worden rondgedraaid langs een borstel. Overigens kunnen ook vervangingssets voor deze borstels woren geleverd voor €10,50. Reinigingsvloeistof van de fabrikant, Knosti, is leverbaar voor €17,50 per liter, een vergelijkbaar produkt van Quality Service komt op €14,00 per liter. Deze middelen zijn op basis van alcohol. Voor vinylplaten is dit bruikbaar, voor schellak niet! Hiervoor kan zelf een mengseltje gemaakt worden, ik gebruik water met 10 ml. goedkoop afwasmiddel op 0,5 liter water.

Waarom een goedkoop afwasmiddel? Omdat daar over het algemeen geen lanoline inzit. Lanoline is 'zacht voor de handen' maar slecht voor onze platen. Het beste is door experimenteren het geschikte afwasmiddel te vinden. Uit het assortiment van diverse goedkope supermarkten koopt men de meest voordelige aanbieding. Een druppel van het pure spul op een (kapotte en/of onbelangrijke!) plaat mag na een uurtje intrekken niet meer dan een oppervlakkig geëtst plekje nalaten. Gebruik van 'museaal verantwoorde' zeep als Arkopal zou geschikt kunnen zijn maar ik heb er zelf nog niet mee geëxperimenteerd.

De 'klauw' die bij de 'Disco Antistat' wordt bijgeleverd is voor ons doel minder geschikt. De afmeting is afgestemd op de LP-labels, groter dan die van de 78ers. Verder is de constructie zodanig dat de plaat kan beschadigen en bovendien is het ding weinig degelijk. Ik heb bij een instrumentmaker een nieuwe klauw laten maken, kleiner en volgens een ander principe. Een constructietekening stuur ik geïnteresseerden graag op of plaats ik misschien nog wel eens op deze site.

Na het wassen in 't zeepsopje is 't van belang dat alle zeepresten van de plaat worden verwijderd. Ik spoel de platen af onder de kraan, veeg ze droog en spoel ze vervolgens in een bak gedistilleerd water om kalkaanslag te voorkomen. Daarna veeg ik de plaat weer droog en laat deze nadrogen in het bij de 'Disco Antistat' voor dit doel bijgeleverde rekje. Eventueel kan een mespuntje Halamid aan het laatste spoelbad worden toegevoegd. Dit voorkomt schimmelvorming. Halamid is een ontsmettingsmiddel voor o.a. konijnshokken. Het is verkrijgbaar in de dierenspeciaalzaak.

Er zijn naast de 'Disco Antistat' in de loop der jaren diverse 'wasmachines' op de markt gekomen. Zij variëren in prijs van hoog tot zeer hoog. Voorbeelden zijn de Okki Noki en de machine van Keith

Monks. Met deze machines heb ik geen ervaring. Met de 'Disco Antistat' heb ik duizenden platen gewassen en er was geen aanleiding naar iets anders op zoek te gaan.

Krom moet recht!

Moeten enkele platen recht worden gemaakt dan kan dit uitstekend in de zon. Van belang is dat de plaat egaal, over de gehele oppervlakte, wordt verwarmd. Natuurlijk moet de ondergrond recht zijn. Maar de zon is niet altijd voorhanden en zijn er veel kromme platen, of is er haast, dan moet er iets anders worden verzonnen. Voor het recht maken van de vele Antilliaanse platen die ik uit Curaçao heb meegenomen (veelal krom als gevolg van het heerlijke klimaat) heb ik een oventje gebouwd. Inspiratiebron vormde hier de kasten waarin vroeger in opname studio's de wasplaten op temperatuur werden gehouden. Een elektrische deken werkt ook maar ontnemt de mogelijkheid het verloop van het 'rechten' te controleren. Als basis voor het oventje diende een spaanplaat keukenkastje. Op de tweedehands markt zijn die dingen voor een krats te koop en ze staan ook met enige regelmaat bij het grof vuil. Onderin monteerde ik vijf gloeilampen van 100 watt, daarboven een metalen rooster om de warmte nog eens te spreiden. Verder beplakte ik de wanden met aluminiumfolie. Ongeveer 25 cm. boven het rooster zit een houder voor de ronde glazen plaat waarop de grammofoonplaat wordt gelegd. Een ronde glazen plaat, natuurlijk groter dan de recht te maken grammofoonplaat, heeft het voordeel dat de warme lucht ongehinderd ook aan de bovenzijde van de plaat komt en deze weer meer integraal wordt verwarmd.

De meeste schellak platen verkrijgen na een minuut of 20 op 60-80 graden net de juist viscositeit. Ze zakken recht op de glazen plaat maar de groeven worden niet aangetast. Het is nauwelijks nodig een glazen plaat op de grammofoonplaat te leggen. Het voordeel is dat hierdoor de druk op de plaat niet ongelijk wordt. Theoretisch zou dit, bij verhitting, kunnen leiden tot het verloren gaan van de cirkelvorm van de groef. Dit kan tot veel afspiegelproblemen en jank leiden en is niet - ook niet met het centreren van de plaat - te verhelpen. Het is verstandig het proces regelmatig te controleren. Ik heb een thermostaat gemonteerd, met de voeler direct onder de plaat met daarbij een thermometer ter controle. Hierdoor is verslachte aandacht niet meteen funest en kan voor verschillende temperaturen worden gekozen.

Daar al deze noeste huisvlucht slechts loont bij veel 'te behandelen' platen zullen de details niet alle lezers interesseren. De 'ins and outs' van zowel de 'Disco Antistat' als het oventje bespreek ik graag met geïnteresseerden.

Veel tips, ook enkele welke hierboven staan, bevat het inmiddels antiquarische boekje *Hi-Fi op 78 toeren?* van Harry Coster. Verdere geschriften met informatie:

- Maden, Frank van der (ed.), *Audiovisuele collecties. Handleiding voor het beheer van bewegend beeld en geluid* (Hilversum 1993)
- Pickett, A.G. and M.M. Lemcoe, *Preservation and storage of sound recordings* (Washington, 1959)
- Powell Jr., James R., *The audiophile's technical guide to 78 rpm transcription, and microgroove recordings* (Portage, 1992)

© Tim de Wolf, 2008